

AO-00044/2024

Hble. Sra. Gemma Ubasart i González
Consellera
Departament de Justícia, Drets i Memòria
Carrer del Foc, 57
08038 Barcelona

Senyora,

La institució del Síndic de Greuges va obrir una actuació d'ofici arran el bloqueig de l'accés als centres penitenciaris que es va portar a terme després del tràgic assassinat d'una treballadora a mans d'un intern al Centre Penitenciari Mas d'Enric, el passat dia 13 de març. L'objectiu de l'actuació era conèixer l'abast de l'afectació dels drets fonamentals de les persones privades de llibertat i altres persones afectades.

Paral·lelament, organitzacions socials de protecció de drets humans, comissions de Corporacions Professionals, entitats acadèmiques, advocats i advocades i familiars de persones privades de llibertat es van adreçar a la institució per exposar les afectacions que patien els presos i preses com a conseqüència d'aquest bloqueig.

En el marc d'aquesta actuació es demana informació a la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima. Alhora, la síndica recorda mitjançant comunicat de premsa el paper de la institució com a defensora dels drets de les persones, fa una crida al diàleg i es posa a disposició de les parts per trobar una solució pacífica al conflicte.

L'assassinat de Núria L.L. és un fet terrible sense precedents atès que és la primera vegada que un treballador/a penitenciari és mort per una persona presa en els 40 anys de l'assumpció de les competències en matèria penitenciària per part de la Generalitat de Catalunya. Per això, si bé és comprensible la indignació i la inquietud del personal treballador dels centres penitenciaris i el legítim dret de protesta per demanar i insistir en reivindicacions de llarga durada, les protestes no poden afectar ni vulnerar els drets de les persones internes.

És un fet gravíssim i dolorós que no s'hauria d'haver produït mai, per la qual cosa cal esclarir els fets que van tenir lloc per avaluar tots els procediments i els circuits. En

aquest sentit hem estat informats que la Secretaria ha obert una informació reservada, sens perjudici de la investigació policial.

Un cop valorada la informació tramesa i la globalitat de la informació recollida, es fan les consideracions següents:

Dret de vaga

Cal tenir present que l'exercici del dret de vaga dels treballadors i treballadores està reconegut com a dret fonamental en l'article 28.2 de la Constitució i consisteix a alterar temporalment i de forma col·lectiva l'ordinària relació de treball mitjançant la cessació de la prestació del servei.

L'exercici del dret de vaga en el nostre ordenament jurídic pot quedar sotmès en virtut de la mateixa Constitució a un procediment determinat, ja que l'article 53 de la Constitució permet que el legislador reguli les condicions d'exercici dels drets fonamentals.

Entre les condicions per a l'exercici del dret de vaga, l'article 3 del Reial decret llei 17/1997, de 4 de març, exigeix que es faci un preavís especialment quan les vagues afecten els serveis públics. Aquest requisit es justifica per donar a l'altra part l'oportunitat de negociar les demandes dels treballadors/es o portar a terme una transacció per evitar la vaga.

Quan la vaga afecta els serveis considerats essencials per a la població cal vetllar per tal que es garanteixin altres drets constitucionals i llibertats públiques o béns constitucionalment protegits, per mitjà de la fixació d'un contingut mínim i indispensable per garantir els drets vitals i les necessitats bàsiques. El legítim dret de vaga i de protesta dels treballadors i treballadores en cap cas ha d'impedir l'exercici d'altres drets fonamentals i encara menys, la de les persones preses que es troben en una situació d'especial vulnerabilitat per la seva situació de privació de llibertat.

En el cas en que no es faci el preavís, la vaga pot ser considerada il·lícita, abusiva o il·legal. Tot i correspon als tribunals de justícia valorar si una vaga va ser il·legal, il·lícita o abusiva, val a dir que l'article 7.1 del Reial decret esmentat disposa que "l'exercici del dret de vaga s'ha de portar a terme per la cessació dels serveis, i considera actes il·lícits i abusius les vagues rotatòries, (...) les vagues de zel i en general altres formes d'alteració col·lectiva del règim de treball diferents de la vaga.

En aquest context, davant una vaga d'aquest tipus que afecti greument la qualitat del servei públic, l'Administració competent ha de prendre mesures per corregir la situació irregular, o les que en derivin com a conseqüència, siguin adequades i es portin a terme efectivament.

El bloqueig de l'accés als centres penitenciaris

El bloqueig de l'accés als centres penitenciaris es va portar a terme sense cap comunicació prèvia del cessament temporal, col·lectiu i concertat de la prestació del treball, per part de les organitzacions sindicals o per la majoria del personal funcionari de l'àmbit penitenciari, tal com recull la regulació esmentada. Així mateix, l'autoritat laboral competent tampoc va rebre cap comunicació formal de

convocatòria de vaga, motiu pel qual no es va dictar ni publicar cap Ordre de serveis mínims.

El conflicte va constituir com una acció reivindicativa de moviment assembleari que va refusar totes les crides a la negociació dirigides als representants legítims dels treballadors/es.

Aquestes accions reivindicatives van esdevenir en manifestacions no informades que tallaven els accessos als centres penitenciaris, que van impedir el normal funcionament dels establiments al no permetre l'accés dels professionals corresponents per torn horari, a banda de les persones voluntàries, familiars i d'altres professionals, com advocats i advocades, entre els dies 14 i 20 de març.

Resposta del Departament de Justícia

Des que van tenir coneixement dels primers indicis dels possibles tancaments (el 04/03/2024), que es va constituir un Comitè de crisi específic. Aquest òrgan va mantenir el contacte de manera permanent amb les direccions dels centres penitenciaris per fer front als tancaments que es preveïen i prendre les decisions corresponents a cada moment. Els objectius eren:

- minimitzar l'impacte d'aquestes accions sobre la vida regimental dels centres
- establir les mesures de seguretat adients en cada moment
- mantenir els serveis essencials (l'alimentació i l'assistència sanitària) com a mínim

També van contactar amb el Departament d'Interior per tal de comptar amb el suport dels Mossos d'Esquadra, tant des de la perspectiva negociadora, com per mantenir l'entrada lliure i garantir l'accés del personal que així ho desitgés. Es fa palès que aquest contacte i petició es va mantenir durant tota la crisi.

En aquest sentit, es posa de relleu que el Departament de Justícia va fer tot el possible per tal que els responsables d'aquests actes abandonessin la protesta i s'avinguessin a un procés negociador, sense aconseguir aquest objectiu. Tot i així, els mitjans de comunicació es van fer ressò i així es deixa constància, que l'oferiment de la negociació no va cessar des del Departament de Justícia.

A través dels equips de direcció de cada centre es van establir moments d'interacció amb els grups de funcionaris que tancaven cada presó. L'objectiu era establir certes concessions pel que fa a permetre l'entrada de determinat personal essencial, el relleu del personal funcionari sortint i la sortida d'interns de permís, articles 100.2 i altres situacions similars, allà on les condicions de seguretat pels membres dels equips directius ho permetia, ja que no sempre va ser així. Els resultats van ser diversos segons el centre penitenciar, el dia i el moment.

Les mesures preses anaven canviant segons el moment. Van consistir en l'avançament de permisos i retardar reingressos d'interns, enllaçar permisos en els casos en què es va poder fer, reforçar les plantilles amb efectius extraordinaris, informar telefònicament a les famílies sobre l'anul·lació de les comunicacions allà on es van produir afectacions sobre aquest servei, el repartiment d'àpats individuals, la reposició de mercaderies essencials (a les cuines i botigues) durant horaris

accessibles, organitzar els serveis territorials d'assistència social per atendre a les famílies i interns/es de permís.

Les conseqüències del bloqueig

Les conseqüències van ser que més de 4.000 persones van viure un confinament forçós atenuat per alguna de les mesures preses esmentades anteriorment, per la manca de personal que garantis el normal funcionament de la vida als centres.

Aquesta situació va posar en perill la convivència en els centres i va afectar als drets de les persones internes durant aquells dies. Les afectacions variaven en funció del dia i del centre penitenciari. Amb caràcter general va haver-hi un règim de permanència a les cel·les durant tot el dia, amb l'afectació de la llibertat de moviment, la qual cosa va suposar la vulneració de drets i l'anul·lació de:

- Trasllats (per classificació de grau, per regressió, per compliment de condemna, per desmassificació, sanitàries, regimentals, reingressos)
- Tot tipus de sortides, incloses les judicials
- Altres diligències judicials
- Videoconferències
- Comunicacions amb advocats i advocades
- Comunicacions familiars
- Sortides per la realització d'activitats, programes de tractament i tallers

En total, els centres es van tancar entre dos i tres dies. El dies que es tancaven la vida es feia dins les cel·les. Cal posar de relleu que malgrat la situació de permanència a les cel·les de tots els interns i internes del centre, no es va produir cap incident regimental greu. Tan sols al CP Lledoners es va registrar un incident d'agressió entre interns que va requerir l'aïllament provisional dels implicats. En alguns casos es van poder mantenir alguna videoconferència amb el jutjat.

En algun cas, el centre no es va tancar i feia vida normal però igualment no es realitzaven comunicacions ni sortides, les quals es van reprogramar.

Cal esmentar que a la Unitat Hospitalària Psiquiàtrica Penitenciària i la infermeria del CP Brians 1, atenent a la presència de personal sanitari suficient, es van poder obrir les habitacions amb el règim de vida, pràcticament, habitual de les dues unitats durant tot el període del 14 al 20 de març. En el cas de Mas d'Enric, un dels dies que els interns estaven tancats a les cel·les, igualment es realitzen les visites mèdiques d'urgència, el repartiment d'àpats i de medicació per cel·les.

Comptabilitzades, i amb el benentès que les dades referents a les sortides judicials poden variar segons el moment de consulta en el programa, la Secretaria

comptabilitza en el moment de trametre el seu informe, 229 sortides judicials anul·lades, distribuïdes en:

- videoconferències: 54
- judici oral: 114
- altres diligències judicials: 61

Consta que els centres penitenciaris ja han reprogramat les dates d'acord amb els òrgans judicials de molts d'aquests assenyalaments anul·lats.

En quant als trasllats ordenats/anul·lats durant el període de bloqueig, són 31 trasllats anul·lats distribuïts en:

- 10 per classificació en segon grau
- 1 per regressió a segon grau
- 4 per compliment de condemna
- 1 per desmassificació
- 8 judicials
- 2 sanitaris
- 1 regimentals
- 4 reingrés al seu centre penitenciar

D'acord amb l'exposat, es posa de manifest que el bloqueig va suposar una afectació a la rutina diària dels presos, molts dels quals amb problemàtica de salut mental o en situació d'especial vulnerabilitat. Per això, si bé és cert que els bloquejos van durar pocs dies, cal tenir present que el temps a dins de la presó transcórrer d'una altra manera i en aquella situació hi havia la incertesa sobre el temps que duraria el bloqueig, la qual cosa podia incrementar el nivell d'estrès que ja de "per se" pateixen les persones internes pel fet d'estar privats/des de llibertat.

Sobre el dret de defensa vulnerat, el Jutjat d'Instrucció 6 de Figueres, en funcions de guàrdia, va rebre una denúncia d'un per la vulneració del dret de defensa, el qual va obrir diligències prèvies.

Per la seva banda, el Consell de l'Advocacia Catalana també va fer un comunicat tot recordant que "el legítim dret de la protesta en cap has ha d'impedir l'exercici del dret a la defensa per part dels professionals de l'advocacia". Posen de relleu que el fet que les reivindicacions de les persones treballadores dels centres penitenciaris no estiguin emparades per una convocatòria formal de vaga i la corresponent implantació dels serveis mínims, està afectant l'assistència lletrada i de comunicació -tant presencial com per videoconferència- de les persones privades de llibertat amb els seus advocats i advocades.

Finalment, aquest bloqueig també ha afectat a la família i les dinàmiques familiars, que a través de la seva interacció donen suport emocional i instrumental a l'intern en moments de crisi, donant consol i/o encoratjant com a elements reforçadors. Amb aquest bloqueig, se'ls ha privat de comunicar-se lliurement amb ells amb la qual cosa tampoc podien oferir informació a l'intern/a del que passava a l'exterior i alhora ells tampoc rebien informació actualitzada del que passava a l'interior.

En aquest context, el bloqueig va finalitzar mitjançant un acord per millorar les condicions laborals dels treballadors/es i augmentar la seguretat dels centres penitenciaris. Un acord signat *in extremis* ateses les circumstàncies i abans de començar la campanya electoral, quan ja no es podria haver tirat endavant.

Per finalitzar, apuntar que en contra del discurs hegemònic, caldria fer del règim obert el nou règim ordinari, amb un programa marc per invertir la situació actual, amb els recursos i els mitjans adients que permetin fer el mateix treball des d'un règim de vida menys contenidor.

Malgrat el tràgic succés, les dades i les estadístiques oficials descriuen un panorama molt diferent dels que clamen una major punibilitat per als qui cometen delictes, un clamor que sol aguditzar-se quan un assassinat commociona la societat, com és el de la cuinera de la presó de Mas d'Enric.

La resposta punitiva no és la vareta màgica que tot ho arregla sinó que és una solució contrària al problema que es pretén esmenar. Per això, una política pública basada únicament en el codi penal i en més presó no funciona i cal enfocar precisament el sistema penitenciar a la reinserció social que se li assigna a la Constitució, en què posi al centre la reparació del dany a la víctima i de la justícia restaurativa mitjançant alternatives a la presó.

Conclusió

D'acord amb l'exposat, es conclou que l'actuació de l'Administració va ser adequada i va respondre amb els mitjans que tenia al seu abast per abordar la situació de bloqueig dels centres penitenciaris que es va trobar sense previ avís i sense cap comunicació formal de convocatòria de vaga com preveu la normativa aplicable. Les conseqüències van ser que més de 4.000 persones internes van viure un confinament forçós que va afectar la seva rutina diària, amb les conseqüents afectacions en els seus drets i llibertats fonamentals.

Atentament,